

gesteld en dat zal wel zijn geschied binnen het Duitse militaire apparaat (bij Christiansen in Hilversum had zich inmiddels een door een *Major* Garmer geleide groep van twintig officieren gemeld, gedetacheerd door het *Oberkommando der Wehrmacht*, om bij de acties hulp te verlenen) – wij weten althans dat die volgorde al vast stond toen op 30 oktober een tweede bespreking plaatsvond, weer in Hilversum, maar op lager niveau: von Wühlisch, aan wie Christiansen de leiding van de acties had opgedragen en die zijnerzijds voor het uitwerken van de nodige bevelen de *Feldkommandantur 724* had ingeschakeld, trad als voorzitter op; aanwezig waren voorts o.m. Rauter en Schöngarth alsmede drie belangrijke functionarissen uit Rotterdam: de *Kampfskommandant* (hoogste *Wehrmacht*-autoriteit ter plaatse), het hoofd van de *Aussenstelle* van de *Sicherheitspolizei und SD*, H. J. Wölk, en de *Kommandant* van de *Ordnungspolizei*. Inderdaad, bepaald was dat de eerste grootscheepse razzia zou worden uitgevoerd in Rotterdam, de tweede in Den Haag, de derde in Amsterdam en de vierde in Utrecht – Rotterdam was voorop geplaatst omdat zich daar een grote groep ‘*Wehrfähigen*’ bevond vlak achter het Duitse front langs de grote rivieren.

De razzia werd in Rotterdam door de plaatselijke Duitse autoriteiten zorgvuldig voorbereid (*Beaufragter* Völckers was verre van ingenomen met het gehele plan). Daarbij werd vastgesteld dat de actie op vrijdag 10 november zou worden uitgevoerd in Schiedam, in het gehele gebied van Rotterdam-Zuid en, wat Rotterdam benoorden de Maas betrof, in wat men de buitenwijken zou kunnen noemen; op die rode november zou de binnenstad volledig worden geïsoleerd en daar zou de actie op zaterdag 11 november plaatsvinden. De opgepakte mannen zouden in eerste instantie in een aantal grote gebouwen worden samengebracht, waar functionarissen van de *SD* (de achttien van de Rotterdamse *Aussenstelle* benevens ca. honderdvijftig uit andere delen des lands) zouden trachten, er hun bekende illegale werkers uit te pikken, en vervolgens zou het tot de afvoer komen: per schip, per trein en te voet. Vastgesteld werd voorts dat het personeel van de openbare nutsbedrijven en de krachten die bij de voedselvoorziening waren ingeschakeld, niet zouden worden weggevoerd en dat op de verzamelplaatsen Duitse artsen aanwezig zouden zijn om op medische gronden vrijstellingen te verlenen. Voor de uitvoering en de bescherming van de razzia werden krachtens een door de *Feldkommandantur 724* opgesteld bevel¹ allerlei militaire eenheden via Utrecht en

¹ Tekst in Sijes: *De razzia van Rotterdam*, p. 253-56.